

**НАЦРТ СТРАТЕГИЈЕ
РАЗВОЈА ПРЕДУЗЕТНИШТВА И КОНКУРЕНТНОСТИ
ЗА ПЕРИОД ОД 2014. ДО 2020. ГОДИНЕ
(9.6.2014. године)**

I. ПОЛАЗНА ОСНОВА

Предуслов за остваривање одрживог друштвено-економског развоја и успешан завршетак процеса европских интеграција Републике Србије је развој привреде, која своју дугорочну конкурентност гради на приватној предузетничкој иницијативи, знању, примени нових технологија и иновативности.

Стратегија развоја предузетништва и конкурентности за период од 2014. до 2020. године (у даљем тексту: Стратегија) на доследан и целовит начин утврђује оквир мера за унапређење предузетништва и конкурентности у наредном средњорочном периоду.

1. Стратешки оквир

Стратегија развоја предузетништва и конкурентности за период од 2014. до 2020. године представља саставни део стратешког оквира за развој конкурентности Републике Србије и комплементарна је са раније усвојеним документима у овој области, пре свега са Стратегијом и политиком индустријског развоја 2011-2020. Предмет ове стратегије односи се на унапређење предузетништва и конкурентности, а посебан нагласак се ставља на подстицај развоја малих и средњих предузећа и предузетништва (у даљем тексту: МСПП) и занатства.

С обзиром да политика развоја предузетништва и конкурентности има елементе хоризонталне политике, поједине области ове стратегије већ су у мањој или већој мери обухваћене другим стратешким документима, као што је то случај код области запошљавања, развоја људских ресурса и пословне инфраструктуре. У овим областима, Стратегија развоја предузетништва и конкурентности, полазећи од већ утврђених стратешких одредница датих у раније усвојеним стратешким документима, доноси додатне садржаје, који су усклађени са раније утврђеним приоритетима, уз избегавање преклапања.

Стратегија развоја предузетништва и конкурентности за период од 2014. до 2020. године у националном стратешком оквиру замењује Стратегију развоја иновативних и конкурентних малих и средњих предузећа и предузетништва у Републици Србији 2008-2013, претходни стратешки документ, чији је временски период истекао. Обе стратегије деле заједничко полазиште, циљеве и принципе, те нова стратегија представља логичан наставак и надоградњу досадашње политике у овој области. На тај начин обезбеђена је усклађеност новог стратешког документа са стратешким и планским документима, који су се заснивали на претходној Стратегији.

Стратегијом развоја предузетништва и конкурентности за период од 2014. до 2020. године наставља се политика пуног уважавања и примене свих докумената који утврђују политику Европске уније у области предузетништва и конкурентности, пре свега стратегије Европа 2020 и Акта о малим предузећима. Мере за спровођење приоритета из ових докумената, саставни су део акционих планова за реализацију ове стратегије и у случајевима када нису изричито обухваћени садржајем ове Стратегије.

Приликом припреме Стратегије посебна пажња посвећена је усклађивању са регионалним стратегијама, које се односе на ову област и доприносу њиховом спровођењу, што се пре свега односи на Регионалну стратегију за раст и развој Југоисточне Европе 2020, као и на Стратегију Европске уније за дунавски регион.

2. Аналитичка основа

У припреми стратегије коришћене су информације и препоруке садржане у извештајима домаћих и међународних институција, као и информације сакупљене кроз дијалог са привредницима. Најважнији коришћени извештаји су: Извештај Светске банке о пословању у Србији, Извештај о глобалној конкурентности Светског економског форума, Бела књига Савета страних инвеститора, Сива књига Националне алијансе за локални економски развој, Финансирање раста малих и средњих предузећа, кључна питања и препоруке за Србију Пројекта за боље услове пословања – (*USAID BEP*), Анкета 1000 предузећа Пројекта за боље услове пословања (*USAID BEP*), Извештај ОЕЦД о финансирању малих и средњих предузећа и предузетника за 2013. годину и годишњи национални извештаји о малим и средњим предузећима и предузетништву, као и истраживања о стању, потребама и проблемима малих и средњих предузећа и предузетника, које спроводи Национална агенција за регионални развој. Посебна пажња посвећена је укључивању препорука садржаних у Годишњим извештајима Европске комисије о напретку Републике Србије и Индексу политике МСПП на Западном Балкану, који објављује ОЕЦД.

3. Пословно окружење и степен развијености МСПП и занатства

Привреду Србије и даље одликује слаба економска активност која превасходно почива на трговини или финансијским и другим услугама. Од 2008. године до краја 2012. године бруто домаћи производ је опадао по просечној стопи од 0,5 одсто годишње. Готово целокупну привреду одликује недостатак ликвидности, што додатно подстичу високе каматне стопе, а више од 30 одсто кредита привреде је ненаплативо. Буџетски дефицит консолидованог буџета и даље је висок, док јавни дуг бележи рекордну вредност.

У овако отежаним економским условима, сектор малих и средњих предузећа и предузетника задржао је релативно високо учешће у образовању основних показатеља пословања нефинансијског сектора привреде Србије: генерише око 2/3 запослености и промета, 55% БДВ, 50% извоза и добити и 45,5% улагања нефинансијског сектора. Процењује се да је у 2012. години сектор МСПП, који чини 99,8 % укупног броја привредних субјеката, учествовао са око 34% у БДП Републике Србије.

Дугорочно посматрано, у периоду од 2005. године, значајнија промена учешћа МСПП у српској привреди може се уочити код броја запослених (раст од 6%), извоза (раст од преко 11%) и увоза (пад од 4%). Међутим, док је код извоза остварен реалан раст, код укупног броја запослених заправо се ради о смањењу броја запослених, који је био нешто мање изражен у сектору МСПП него на нивоу целе привреде.

У периоду од 2008. године, када се у потпуности испољавају негативни утицаји светске економске кризе на сектор МСПП, дотадашњи позитиван тренд раста запослености нагло је промењен и у периоду од 2008. године до 2012. године у МСПП сектору изгубљено је преко 150 000 радних места. Пад запослености представља најнегативнији ефекат светске економске кризе на сектор МСПП, с обзиром да су

укупан број привредних субјеката, бруто додата вредност и промет, уз варијације у појединим годинама, после наглог пада у 2009. години повратили позитиван тренд, а бруто додата вредности и број привредних субјеката су премашили ниво из 2008. године.

Посматрано по величини у структури сектора МСПП најбројнија су микро предузећа и предузетници који учествују са 96.3% у укупном броју МСПП. Релативно низак просечан број запослених по привредном субјекту указује на једну од кључних слабости сектора МСПП у односу на државе чланице ЕУ.

Секторска концентрација МСПП не мења се значајно током година: свако треће предузеће или предузетник из МСПП послује у области трговине на велико и мало, за којима следе услуге и прерађивачка индустрија.

Од укупног броја активних приватних привредних друштава и предузетника, на предузетништво жена отпада тек 26%. Неравноправност се уочава и код младих.

На још увек ниску извозну конкурентност сектора указују подаци да у укупном броју предузећа извозници чине свега 4,1%, увозници 6,5%, а да је учешће извоза у промету свега 8,8%. И поред динамичнијег раста, извоз по запосленом је мањи за 1/5 у односу на просек нефинансијског сектора. На низак ниво конкурентности прерађивачке индустрије МСПП указује и вредност релативног робног биланса, који се мери дефицитом од 2,1% размене. Висок коефицијент реструктурирања извоза указује на низак ниво прилагођености потребама тржишта и мало учешће производа већег степена финализације.

Као и претходних година изражена је територијална несразмера. Степен развијености МСПП по областима у Србији мерен показатељем БДВ по запосленом указује да однос области са највећим (Град Београд) и најмањом вредношћу показатеља (Пчињски округ) износи 2,3:1.

4. Законодавни и институционални оквир

У претходном периоду спроведене су или започете значајне законодавне и административне реформе у Републици Србији, које треба да обезбеде повољније услове за функционисање тржишне економије, укључујући и развој предузетништва. Међутим, то није довело до задовољавајућих резултата и потребно је у наредном периоду интензивирати рад на унапређењу услова пословања.

Институционална подршка сектору МСПП, која се изграђује од 2003. године, стално се унапређује, уз јачање капацитета институција на националном нивоу и мреже регионалних развојних агенција, на регионалном нивоу, као и локалних управа, и биће настављен и у наредном периоду.

II. СТРАТЕШКА ВИЗИЈА И ПРИОРИТЕТИ

1. Стратешка визија

Развој предузетништва и конкурентности, заснованог на приватној предузетничкој иницијативи, знању и иновативности, који ће ојачати српска предузећа у довољној мери да спремно одговоре на притисак конкуренције на заједничком тржишту ЕУ и допринесу побољшању животног стандарда у Републици Србији.

2. Стратешки циљеви

- 1) стварање повољног пословног окружења
- 2) бржи укупан раст и развој сектора МСПП, пре свега мерен кроз раст укупно створене бруто додате вредности сектора
- 3) повећање просечне величине предузећа у Србији мерено кроз више просечне годишње стопе раста прихода и броја запослених по предузећу;
- 4) повећање запослености;
- 5) повећање укупног извоза, броја извозника и просечне вредности извоза по предузећу;
- 6) повећање предузетничког знања и иницијативе;
- 7) повећање учешћа производа више фазе обраде и веће додате вредности
- 8) развој заокружених ланаца снабдевања / производње, и
- 9) равномернији регионални развој МСПП.

Поред показатеља који се наводе у пратећем Акционом плану, посебно ће се пратити следећи показатељи достизања наведених стратешких циљева:

Циљеви	2012	2020
1. Стварање повољног пословног окружења		
Ранг Србије у Извештају Светске банке о пословању	93.(2014.)	У првих 60
Ранг Србије према Глобалном индексу конкурентности Светског економског форума	101.(2013.)	У првих 70
Повећање броја МСПП	317.000	370.000
2. Бржи раст и развој предузетништва		
% учешћа МСПП у БДП Србије	34%	45%
БДВ (годишња стопа раста)	3.2%	5%
Раст пословне активности (промета- годишња стопа раста)	1.5%	4%
3. Повећање запослености		
Стопа раста запослености у МСПП (годишња стопа раста)	-0.6%	4%
Број запослених/МСПП	2.5	3.5
4. Побољшање извозне конкурентности		
Стопа раста укупног извоза МСПП (годишња стопа раста)	15,7%	15%

3. Структура Стратегије

Стратегија развоја предузетништва и конкурентности за период од 2014. до 2020. године представља оквир мера за унапређење предузетништва и конкурентности у наредном средњорочном периоду, који је разрађен у оквиру 6 стубова:

1. унапређење пословног окружења;
2. унапређење приступа изворима финансирања;
3. унапређење квалитета радне снаге;
4. подршка за развој иновација;
5. унапређење приступа новим тржиштима;
6. јачање женског предузетништва и предузетништва младих.

На почетку сваког стуба дата је кратка оцена тренутног стања и актуелни проблеми у области на коју се стуб односи. Оквир будућих мера за сваки стуб организован је на нивоу приоритета, који су груписани у више димензија стратешког стуба.

III СПРОВОЂЕЊЕ СТРАТЕГИЈЕ

Спровођење политике развоја МСПП одликује сложеност и вишедимензионалност, која условљава поштовање принципа поделе надлежности између ресорно одговорних институција и њихову координацију. Други важан принцип односи се на неопходност сталног дијалога, укључивања и сарадње са представницима сектора МСПП, стручне и шире јавности.

Из тог разлога, предвиђа се да Савет за предузетништво и конкурентност, као повремено радно тело Владе, чији су чланови представници ресорних министарстава, а у чијем раду учествују и представници пословне и академске заједнице, надзире и координира примену Стратегије.

Министарство надлежно за област привреде задужено је за праћење спровођења Стратегије, у сарадњи са Саветом за предузетништво и конкурентности. Министарство надлежно за област привреде развиће систем за праћење спровођења Стратегије, заснован на објективно проверљивим показатељима успешности, који ће се у великој мери ослањати на податке садржане у међународним извештајима и званичним статистичким подацима.

Спровођење Стратегије засниваће се на двогодишњим акционим плановима, који ће се припремати у сарадњи са свим ресорно надлежним државним институцијама и кроз дијалог са приватним сектором. Ресорна министарства и органи државне управе одговорни су за спровођење мера предвиђених акционим планом, које се налазе у њиховој надлежности.

Мере садржане у акционим плановима за спровођење Стратегије финансираће се из буџета Републике Србије и донаторских средстава, пре свега Инструмент за предприступну помоћ ЕУ (ИПА).

Након реализације првог двогодишњег акционог плана, извршиће се спољна оцена успешности спровођења Стратегије, на основу чијих резултата ће бити предузете потребне корективне мере.

Аутономна покрајина Војводине и органи локалне самоуправе могу предвидети и финансирати из сопствених извора мере за спровођење стратешких приоритета овог документа.

СТУБ I УНАПРЕЂЕЊЕ ПОСЛОВНОГ ОКРУЖЕЊА

У протеклих десет година спроведене су значајне регулаторне активности у Републици Србији, које су имале за циљ успостављање пословног окружења које би погодноvalo развоју економије, убрзању привредног раста, као и смањењу трошкова пословања, поготово за мала и средња предузећа. Иако је посебно значајан напредак остварен у последње две године, неопходан је даљи континуиран рад свих регулаторних тела и других институционалних учесника у регулаторном процесу на реформама постојећих прописа са циљем остваривања повољног пословног окружења, као и улагање додатних напора на пословима потпуног спровођења већ донетих прописа. Потребан је системски приступ уз смањење административних баријера и поједностављење процедура од значаја за пословање МСПП како би пословни амбијент био уређен у складу са њиховим потребама и могућностима. Изражена је потреба за даљом дерегулацијом и систематизацијом прописа.

Извештај Светске банке о пословању у Србији, Извештај о глобалној конкурентности Светског економског форума, Сива књига НАЛЕД, Бела књига Савета страних инвеститора, као и анализе Пројекта за боље услове пословања *USAID*, Привредне коморе Србије и Уније послодаваца Србије указују на области у којима је могуће извршити регулаторну реформу са циљем побољшања услова пословања, као и поједностављења или укидања појединих процедура које стварају неоправдане трошкове привреди.

Индекси регулаторног окружења	Позиција на листи (148. држава)	Укупна оцена (1-7)
Светски индекс конкурентности 2013/2014	101. (95 према Извештају за 2012/2013)	3,8
Административно оптерећење које стварају «Владини» прописи	142.	2,3
Транспарентност формирања Владиних јавних политика	118.	3,7
Број процедура које треба испунити да би се отворило предузеће	47.	6 (оцена се сачињава према броју процедура)
Број дана потребних за отварање предузећа	57.	12 (оцена се сачињава према бројау дана)
Распрострањеност трговинских баријера	109.	4,0
Терет који стварају царинске процедуре	112.	3,4
Ефикасност радноправних прописа	119.	3,9

Табела 1. Преглед показатеља за Србију из Извештаја о глобалној конкурентности Светског економског форума

	2013.	2014.
	Позиција на листи (за 185 држава)	Позиција на листи (за 189 држава)
Започињање посла	42.	45.
Прибављање грађевинске дозволе	179.	182.
Увођење струје	76.	85
Упис непокретности	41.	44

Добијање кредита	40.	42
Заштита инвеститора	82.	80.
Плаћање пореза	149.	161.
Међународна трговина	94.	98.
Спровођење уговора	103.	116.
Стечај	103.	103.
Укупно:	86.	93.

Табела 2. Преглед показатеља за Србију из Извештаја Светске банке о пословању у Србији за 2013. и 2014. годину

Свеобухватна реформа прописа, која је спроведена од 2009. до 2011. године, је довела до укидања више од 200 беспотребних прописа и смањивања административних трошкова за 183,1 милиона евра годишње, али је у истом периоду од две године донето преко 2000 нових прописа, што је у великој мери дерогирало резултате ове реформе. Такође, више од 60 препорука Свеобухватне реформе прописа остало је неспроведено, док је један број препорука још увек у процесу спровођења. Регулаторна реформа је трајан процес и представља битан услов за успешно унапређење пословног окружења, као и остваривању реформских циљева у свим областима друштва. Резултати регулаторне реформе треба да се огледају у промени ставова регулаторних тела како на централном, тако и на локалном нивоу, према процесу доношења прописа, те повећању транспарентности планова регулаторних активности и укључености привредних субјеката и грађана у доношење нових прописа, поштовању начела добре регулаторне праксе приликом израде, предлагања и доношења нових прописа и њиховом обликовању према потребама привреде и предузетника, и у вези са свим наведеним треба да прати реформу јавне управе. Циљ регулаторне реформе морају бити бољи прописи и свеукупно боља регулатива, која ће довести до смањивања административних терета и трошкова које они изазивају привредницима. Приликом њеног спровођења мора се посебно размишљати о малим и средњим предузећима и њиховим потребама и она мора бити усмерена ка постизању циљева који ће олакшати пословање управо ових предузећа.

Већина европских држава које су имале проблем са нагомиланим процедурама и бројним прописима ушла је у реформу прописа како би ублажила привредну кризу, тако да постоји схватање да се привредне кризе могу искористити за унапређење регулаторног оквира, преиспитивање потребе за постојањем бројних закона и анализом трошкова које процедуре изазивају привредницима. Регулаторна реформа је некада једини могући начин да се помогне привреди да преброди кризу.

Европска унија улаже видљиве напоре како би реформисала своје законодавство и смањила административно оптерећење које се на нивоу целе Уније мери милијардама евра, што је посебно наглашено у Акту о малим предузећима из 2008. године. Ревизијом Акта о малим предузећима у 2011. године, смањење административних препрека уврштено је у један од четири приоритета на пољу развоја МСПП. Истим документом ЕУ препоручује да се приликом израде прописа примењује начело “мислити о малима прво”.

У складу са препорукама Акта о малим предузећима потребно је предузети мере за осигурање успешног преноса власништва над предузећима, како би се спречило да се предузећа гасе због пензионисања власника. Благовременом припремом за пренос власништва над предузећима осигурала би се постојећа радна места и наставак пословања успешних предузећа, чији опстанак може бити угрожен завршетком радног века власника. Припрема за пренос власништва подједнако је важна и у породичним предузећима. У складу са препорукама ЕУ, потребно је да се испитају и уколне све

евентуалне препреке у пореском систему које могу непотрено да оптерете овај процес, успостави програм за проналажење и повезивања потенцијалних нових власника са предузећима, чији се власници повлаче из пословања и да се обезбеди благовремена припрема и подршка за пренос власништва и управљања.

Како би се даља регулаторна активност у Србији спроводила у складу са циљем побољшања пословног окружења, потребно је Стратегијом прецизно одредити циљеве које треба достићи, мере којима би се они остварили и показатеље којим ће се мерити учинци. Као одговор на захтев ЕУ да се будућа развојна помоћ усмери на унапређење пословног окружења, припремљен је предлог пројекта за чије успостављање и спровођење је потребно да Влада усвоји Акциони план који би садржао мере за унапређење пословног окружења и успостави међуресорно тело које ће осигурати спровођење Акционог плана, чију ће реализацију помоћи овај пројекат, и уједно подржати припрему препорука за будуће унапређења у овој области.

1. Димензија: Реформа прописа који утичу на унапређење оквира пословања за МСПИ и унапређење анализе ефеката и процедуре доношења прописа

Поуздан, предвидив и јасан правни оквир који обезбеђује правну сигурност је од изузетног значаја за привреду и пословно окружење у једној држави, јер утиче на конкурентност, ниво улагања и динамику развоја њене привреде. Регулаторна реформа јача конкурентност целокупне привреде, конкуренцију и отворено тржиште, утиче на пораст домаћих и страних улагања, продуктивности, побољшање положаја потрошача и раст запослености. Регулаторна реформа изазива тренутне трошкове, а неки од њених ефеката су дугорочни и нису одмах видљиви, па се они на почетку могу учинити већим од добитака. Стога је потребно да постоји чврста воља да се регулаторна реформа спроведе.

Приоритет 1 – У оквиру овог приоритета потребно је извршити хитну реформу прописа који негативно утичу на пословно окружење. Кључне мере односе се на усвајање измена и допуна Закона о стечају, Закона о приватизацији, смањење намета на рад, измену радног законодавства, реформу система издавања грађевинских дозвола, реформу инспекцијског надзора и увођење корпоративног управљања у јавна предузећа.

Кроз измене и примену Закона о стечају потребно је смањити административне препреке у стечајном поступку, што ће утицати на смањење времена потребног за окончање стечајног поступка и умањења трошкова. Такође, потребно је предузети кораке у смеру охрабривања поштених предузетника да након спроведеног стечајног поступка отворе ново предузеће, што подразумева да се претходно јасно раздвоје од предузетника, који су услед преварних радњи довели предузеће до стечаја и оштетили друга правна и физичка лица. Измене Закона о приватизацији предуслов су реструктурирања и приватизације предузећа која представљају значајно оптерећење буџету, односно здравом делу привреде. Увођење корпоративног управљања у јавна предузећа обезбедиће транспарентније и ефикасније управљање овим предузећима.

Спровођење мера у оквиру овог приоритета подразумева и измену постојећег или доношење новог Закона о планирању и изградњи, измену подзаконских прописа и такозваних секторских прописа који уређују ову област, а са циљем смањења броја процедура и ефикаснијег издавања грађевинских дозвола.

Реформом инспекцијског надзора потребно је успоставити делотворан и јасан систем инспекцијског надзора, чији ће нагласак бити на превентивном деловању

инспекција, и успоставити систем координације и контроле рада инспекцијских служби. То пре свега значи доношење кровног Закона о инспекцијском надзору и одговарајућих подзаконских аката, као и измену посебних прописа, који уређују појединачне инспекције.

Реформом радног законодавства је неопходна како би се уредио оквир за боље услове пословања, првенствено кроз повећану мобилност радне снаге и смањење пореског оптерећења на рад, чиме би се додатно унапредили услови за отварање нових радних места. Такође је намера да се смање бројне непотребне процедуре, а тиме и укида радна књижица као непотребан документ јер се успостављањем Централног регистра за обавезно социјално осигурање успоставио систем на основу ког се у сваком тренутку могу прибавити подаци који се тренутно уносе у радну књижицу. Посебно је значајно унапредити систем заснивања и престанка радног односа, шире уредити радни однос на одређено време и боље заштитити запослене у смислу онемогућавања продужења рада на одређено изменом описа послова у уговору о раду. Потребно је додатно појачати улогу и надлежност инспекције рада ради смањења црног тржишта, али и увести мере којим ће се повећати конкурентност теже запошљивих група незапослених.

У духу смањивања непотребних докумената и њихове замене ефикаснијим системом, потребно је изменити и прописе којим се уређује здравствено осигурање како би се укинула здравствена књижица као посебан документ и створио систем да се путем чипованих личних карти обавља електронска провера права на здравствену заштиту директним линком према Централном регистру обавезног социјалног осигурања.

У оквиру овог приоритета потребно је извршити и реформу других прописа који негативно утичу на привредни развој и пословно окружење и чије тренутно уређење значајно утиче на слабу оцену Србије по питању пословног окружења, посебно прописа којим се уређују фискални и парафискални намети привреди.

Приоритет 2 – Смањење трошкова потребних за прилагођавање привреде новим законским прописима увођењем правила да нови прописи који утичу (мењају услове пословања) на привреду и пословно окружење ступају на снагу два пута годишње на унапред утврђен датум (на пример 1.1. и 1.7. у години);

Приоритет 3 – Укључивање теста утицаја на мала и средња предузећа у анализу ефеката прописа као обавезног дела Анализе ефеката прописа (у даљем тексту: АЕП);

Приоритет 4 – Спровођење регулаторне реформе на локалном нивоу.

2. Димензија: Смањење административних процедура

Административне процедуре представљају значајно оптерећење за пословање малих и средњих предузећа, те је њихово поједностављење препознато као један од главних циљева Акта о малим предузећима, који препоручује доношење правила која ће обезбедити остварење овог циља. Увођење е-Управе и једношалтерског система у што већем броју области сматра се најзначајнијим мерама које ће ово омогућити.

Приоритет 1 – Успостављање е-портала административних захтева и наставак јачања система електронске управе на свим нивоима власти;

Уједињене нације – Истраживање о е-управи 2012.				
	Индекс напретка е-	Индекс напретка е-	Позиција на	Позиција на

	управе 2010.	управе 2012.	светској листи 2010. (1 -193)	светској листи 2012. (1-193)
Србија	0.4585	0.6312	81	51
Просек региона (Југоисточна Европа)	0.5566	0.6574	-	-
Светски просек	0.4406	0.4882	-	-

Приоритет 2 – Увођење једнообразних модела за пружање услуга и поједностављење постојећих процедура. У циљу предвидивости регулаторног окружења, утврдити обавезу да се код најучесталијих административних процедура (издавања различитих врста дозвола, потврда, сертификата или лиценци) морају предвидети норме пружања услуга, које ће нарочито одредити временски оквир за доношење одлука. Потребно је да сва регулаторна тела одреде норме за пружање услуга, које ће бити мерљиве, и које ће уједначити услуге, од давања одговора на питања предузетника до издавања дозвола. Израда норми у овом смислу би подразумевала израду мапе процедура и временских оквира за њихово испуњење.

Такође, потребно је у оквиру овог приоритета приступити поједностављењима бројних компликованих и скувих процедура.

Приоритет 3 - Успостављање једношалтерског система за пружање што већег броја услуга државних органа (једношалтерски систем за грађевинске дозволе; пријава радника на једном шалтеру; једношалтерски систем за производне активности на локалном нивоу (на једном месту предузетници могу да добију велики број услуга од различитих органа, односно све дозволе и обавезе везане за отварање, рад и затварање једног производног погона);

Приоритет 4 – Успостављање обавезе регулаторним телима да, приликом припреме и предлагања прописа који садржи ново административно оптерећење, одреде који постојећи прописи или прописи који садрже исти ниво административног оптерећења као и предложени пропис могу бити укинати (One in – one out);

Приоритет 5– Успостављање механизма за редовно мерење административних трошкова привреде на републичком и локалном нивоу и њихово смањивање за 25% до 2020.

Приоритет 6 – Омогућавање бољег приступа МСПП тржишту јавних набавки, бољу информисаност о могућностима учешћа у поступцима јавних набавки и смањење административних препрека учешћу МСПП на тендерима.

3. Димензија: Стални дијалог са привредницима и њихово директно укључивање у све фазе у доношењу прописа и јавних политика

Активно учешће представника привреде у поступцима доношења прописа и аката подразумева правовремену доступност информација, саветовање, отворени дијалог и партнерство јавног и приватног сектора на креирању повољног правног оквира за пословање.

Приоритет 1 – Успостављање система обавезног укључивања представника привреде у све фазе припреме прописа и јавних политика које утичу на привредно окружење;

Приоритет 2 – Успостављање Савета за развој предузетништва и конкурентности као међуресорног саветодавног тела које ће пратити израду и спровођење мера у овој области;

Приоритет 3 - Успостављање механизма за праћење ефеката примене најзначајнијих прописа на привреду Формирањем мешовитих Радних група („ex post” анализа ефеката прописа).

СТУБ II УНАПРЕЂЕЊЕ ПРИСТУПА ИЗВОРИМА ФИНАНСИРАЊА

Србија је у Извештају о глобалној конкурентности Светског економског форума за 2012. годину на 105. месту од укупно 144 земље када је реч о приступу изворима финансирања, а 124. у погледу капиталног финансирања. Ова оцена је лошија од пласмана многих суседних земаља, и погоршала се у односу на претходне године.

Финансијско тржиште за мала и средња предузећа у Србији одликује мањак могућности задуживања ради започињања, односно проширења пословања. Чини га већином неповољна кредитна понуда банкарског сектора услед релативно високих каматних стопа, високих захтева за колатералом и недостатка дугорочних кредита, као и малог значаја пословних планова.

Приступачност и расположивост повољних кредитних линија је унапређен, кроз пласирање кредитних линија обезбеђених уз гаранцију државе попут Апекс кредита Европске инвестиционе банке, кредита Фонда за развој и краткорочних кредита, факторинга, гаранција и осигурања потраживања по основу извозних послова Агенције за осигурање и финансирање извоза као и субвенционисаних кредита за ликвидност и инвестиције, али и даље их је недовољно јер не задовољавају тражњу. Фонд за развој је готово једина институција у Србији која је финансирала потпуне почетнике у пословању кроз кредитну линију за новооснована предузећа. Међутим, незадовољавајући резултати и проблеми у раду Фонда за развој условили су промену политике у односу на директно финансирање предузећа из јавних извора.

Гаранцијске шеме, које су врло важан инструмент за олакшавање приступа финансијама за МСПП кроз ублажавање услова у погледу неопходних средстава обезбеђења при добијању кредита, у Србији су недовољно развијене. Кредитне гаранције чиниле су мали део досадашњег портфолија Фонда за развој и нису биле усмерене на МСПП, док је понуда кроз Гаранцијски фонд Војводине била мало повољнија. Локални гаранцијски фондови не постоје. Иако банке у Србији имају могућност да кроз програме, које финансира ЕУ, обезбеди кредитне гаранције за постојеће кредитне линије намењене МСПП, интерес је веома слаб и та средства су већином неискоришћена.

Финансијски инструменти засновани на улагању у капитал предузећа су нарочито значајни за иновативна и брзорастућа МСПП, било да се ради о чистим капиталним улагањима или о мезанин улагањима, која у себи комбинују улагања на бази кредита и на бази капитала. Иако ова предузећа чине мали део сектора МСПП, она су кључна за осигурање дугорочне конкурентности земље, у тржишним сегментима у ширењу (нпр. дигитална технологија и информационо-комуникационе технологије). Ови финансијски инструменти у развијеним земљама имају врло велику улогу у финансирању МСПП, док су код нас тек у повоју.

Сем спорадичних улагања фондова предузетног капитала регистрованих у иностранству, забележено је неколико улагања Европске банке за обнову и развој преко програма Линија за локална предузећа (*Local Enterprise Facility - LEF*). Основана је прва мрежа пословних анђела СБАН, која тек треба да се развије и започне са улагањима, као и Српска асоцијација приватних улагача у капитал предузећа -СПЕА.

Подршку новооснованим, иновативним предузећима, као и подршку за комерцијализацију истраживања и даљи развој иновативних предузећа, у виду бесповратних средстава од 2012. године пружа Фонд за иновациону делатност.

Микрофинансирање у Србији је слабо заступљено иако је то важна алтернатива за економски најслабија предузећа која често не могу да испуне услове за добијање банкарских кредита. Три организације које се овим послом баве добијају финансијску подршку међународних донатора, али не могу средства да пласирају непосредно, већ преко пословних банака: Агроинвест, Фонд за микро развој и *MicroFinS*. У државама Европске уније овај вид финансирања чини знатан део понуде за микро и мала предузећа, а такође велика средства за овај инструмент издвајају се из средстава ЕУ нпр. преко структурних и кохезионих фондова у оквиру програма Заједничка акција за подршку институцијама за микрофинансирање у Европи (ЈАСМИНЕ). Недовољно су развијени и други алтернативни облици финансирања, попут лизинга и факторинга.

За стабилан развој предузетништва у наредном периоду, од кључног значаја је обезбедити широк спектар различитих финансијских инструмената, који ће омогућити МСПП приступ капиталу, на начин и под условима, који одговарају фази животног циклуса у којој се предузеће налази.

1. Димензија: Унапређење кредитирања малих и средњих предузећа

У "Извештају о пословању за 2013. годину" Светске банке (Doing Business 2013) у Србији је забележен пад са 38. на 40. место у области добијања кредита у односу на претходну годину.

За већину предузећа у Србији, банкарски кредити су једини спољни извори финансирања. Међутим, МСПП у Србији суочавају се са највишом ценом кредита у региону, као и недостатком дугорочних извора финансирања. Лоша усклађеност производа и услуга са потребама предузећа утиче на слабу потражњу финансијских средстава. С друге стране, висок проценат кредита са проблемима у отплати и слабост извршног поступка за наплату средстава обезбеђења неки су од разлога за слаб интерес банака да финансирају МСПП. На основу извештаја „Финансирање МСП и предузетника за 2013. годину“, преглед резултата ОЕЦД (Financing SMEs and Entrepreneurs 2013 an OECD Scoreboard), учешће кредита МСП у укупним кредитима у 2011. години износило је свега 28,9%. Истовремено, каматне стопе за кредите за МСП биле су у просеку за 4% више од каматних стопа за кредите за великих предузећа.

Проблеми постоје и на страни тражње, с обзиром на још увек неадекватан ниво знања и капацитета у области финансијског управљања у малим и средњим предузећима у Србији, али и објективне проблеме због недостатка тражених средстава обезбеђења.

III. Превазилажење ограничења која утичу на слабу понуду банкарских кредита

- унапредити извршни поступак,
- унапредити вансудско извршење на заложењем стварима
- ојачати поступак вансудског извршења на имовини под хипотеком
- делотворно применити нови Закон о стечају
- успостављање струке проценитеља
- унапредити праћење финансијски подстицајне мере и механизме којима ће се подстаћи улагање у пружање банкарских услуга МСПП и ширење услуга на секторе тржишта који су тренутно запостављени

П2. Побољшање праћења стања, координације државне подршке и превазилажењу ограничења на страни предузећа

- унапредити прикупљање и објављивање информација о финансирању МСПП
- унапредити ефикасност државне подршке финансирању МСП
- унапредити информисаност, техничке и административне капацитете МСПП да обезбеде финансирање
- оснажити преговарачку позицију МСПП

2. Димензија: Развој нових финансијских инструмената

Упркос неповољној понуди кредита пословних банака, гаранцијске шеме и други алтернативни облици финансирања су тек почели да се развијају у Србији. Поред првих улагања фондова предузетног капитала и почетних активности Српске мреже пословних анђела, развој тржишта улагања у власнички капитал и мезанин финансирања је тек у повоју. Србија је у 2013. години заузела 82. место од укупно 118. ранжираних земаља по Индексу привлачности за предузетни капитал и улагања у приватне деонице предузећа (*The Venture Capital and Private Equity Country Attractiveness Index 2013 Annual*)¹.

Не постоји правни оквир за рад микрофинансијских институција, а обим трансакција послова лизинга и факторинга је на ниском нивоу.

У оквиру програма ЕУ за конкурентност предузећа и малих и средњих предузећа (ЦИП), постоје посебни финансијски инструменти у области кредитних гаранција и улагања на бази капитала, које могу да користе и финансијске институције из Србије, како би својим корисницима понудиле боље услове финансирања. Ови инструменти биће настављени у 2014. години кроз Програм ЕУ за конкурентност предузећа и малих и средњих предузећа (ЦОСМЕ) и Програм ЕУ Хоризонт 2020 (*Horizon 2020*).

Поред тога, у оквиру Програма за развој предузећа са подручја Западног Балкана (WB EDIF) који је намењен малим и средњим предузећима у региону за финансирање иновативних пословних пројеката, Србији су на располагању 3 инструмента: Фонд за раст предузећа (ЕНЕФ) кроз који је могуће обезбедити улагања у капитал брзорастућих предузећа, Фонд за иновативна предузећа (ЕНИФ) кроз који је могуће обезбедити улагање у предузетни капитал за новооснована иновативна предузећа и Гаранцијска шема коју могу да користе банке.

Ради развоја нових финансијских инструмената неопходно је реализовати следеће приоритете:

П1. Унапређење система издавања кредитних гаранција

Како би се смањиле тешкоће са којима се МСПП сусрећу у погледу приступа кредитима због недостатка средстава обезбеђења или увећаног ризика финансирања, потребно је наставити напоре на решавању проблема средстава обезбеђења кроз:

- доношење законске регулативе за оснивање и функционисање националних, локалних и узајамних шема кредитних гаранција
- развој националне гаранцијске шеме за обезбеђење кредита комерцијалних банака за МСПП, која се делимично може финансирати кроз ИПА фондове

---

¹ <http://blog.iese.edu/vcpeindex/>

П2. Развој окружења за улагање предузетног капитала, улагање у власнички капитал, мезанин финансирање и улагања пословних анђела

- обезбедити одговарајући законодавни оквир за улагање у власнички капитал, приватне инвестиционе фондове и фондове предузетног капитала у складу са прописима ЕУ
- усвојити нови Закон о друштвима предузетног капитала са циљем стварања подстицајног окружења за развој фондова предузетног капитала
- оснивање јавног фондова за суфинансирање, који би заједнички улагао са приватним фондовима
- обезбедити већи утицај на финансијске посреднике да конкуришу за програме ЕУ ЦОСМЕ и Хоризонт 2020, који омогућавају заједничка улагања на основу удела у капиталу и боље искористити Програм за развој предузећа и иновације Западног Балкана (*WB EDIF*), а посебно преко расположивих фондова ЕНЕФ и ЕНИФ
- успоставити базу предузетничких пројеката погодних за улагање на основу капитала

П3. Уклањање административних препрека и побољшање правног окружења за успостављање шеме микрофинансијске подршке

Тренутно у Србији не постоји правни оквир за реализацију микро-финансијске подршке. Активности микрофинансијског сектора се реализују путем гарантно депозитних шема где микрофинансијски сектор даје гарантне депозите банкама при чему је приступ средствима сложенији и скупљи за микропредузетнике. Потребно је успоставити:

- регулаторни оквир за оснивање и рад небанкарских недепозитних кредитних институција, којим би се утврдио поступак лиценцирања и надзора за све врсте специјализованих кредитних установа које не примају депозите грађана

П4. Унапредити услове за коришћење лизинга и факторинга

Рад друштава за лизинг и факторинг уређен је законом, али је са циљем повећања обима трансакција, потребно је уклонити регулаторна ограничења са којима се сусрећу.

П5. Подизање свести код предузетника и свих других заинтересованих о расположивости и условима коришћења различитих финансијских инструмената

Потребно је спровести дугорочне мере за подизање свести и припреме предузетника, пословних људи, финансијских посредника и саветника за веће коришћење алтернативних извора финансирања.

- Национална агенција за регионални развој, регионалне развојне агенције, коморе, пословна удружења и друге организације треба да интензивирају програме обуке инвестиционе спремности за предузећа и упознавања са карактеристикама улагања на бази капитала

- у сарадњи са приватним сектором (удружењима фондова предузетног капитала, пословних анђела, других удружења активних у овој области) организовати сусрете потенцијалних инвеститора и МСПП
- редовно обавештавати заинтересована МСПП о различитим расположивим изворима финансирања и њиховим карактеристикама
- повећање утицаја на финансијске посреднике да користе финансијске инструменте расположиве кроз програме ЕУ (ЦОСМЕ, ЕДИФ, Хоризонт 2020). Европски инвестициони фонд (ЕИФ) кроз ЦИП већ сарађује са Чачанском банком на реализацији кредитне линије за МСПП

СТУБ III - УНАПРЕЂЕЊЕ КВАЛИТЕТА РАДНЕ СНАГЕ

Један од главних предуслова за развој конкурентне и јаке привреде је радна снага која је довољно стручна, способна и вешта да одговори на све изазове и промене у окружењу. За успешне реформе у овој области неопходно је прилагођавати стратешка документа и законодавну регулативу у области образовања и науке.

1. Димензија: Усклађивање образовног система са потребама тржишта рада

У светлу светске економске кризе и високе стопе незапослености, као и надоласећих промена у окружењу, обезбеђење понуде вештина и знања која ће одговорити потребама тржишта рада, кључно је за подстицање привредног раста, запошљавања и социјалне инклузије. Технолошки напредак захтева развој нових образовних профила, који, до тада, нису постојали у образовном систему земље али и развој додатних знања, вештина и ставова у оквиру кључних компетенција, које појединац треба да поседује у савременим друштвима заснованих на знању, уз спремност на доживотно усавршавање. У Европској унији је у том смислу пропознато осам кључних компетенција, које обухватају способност комуникације на матерњем и страном језику, дигиталну писменост, аналитичке вештине, знање како се учи, друштвене и грађанске компетенције, осећај за иницијативу и предузетништво и културну свесност и испољавање.

Поред високе стопе незапослености, у Србији и даље постоји несразмер између понуде и тражње за радном снагом. Статистика показује да ученици и студенти у Србији имају веома низак ниво применљивог знања, па тако спровођењем Програма за међународну процену постигнућа ученика (PISA теста) у 2009. години, који представља међународно тестирање Организације за економску сарадњу и развој (ОЕЦД-а) о способностима и знањима петнаестогодишњака у области математике, науке и читања, Србија је оцењена као земља која се налази испод просека у поменутој области. Такође, према најновијем извештају Светског економског форума, Србија је рангирана веома ниско по квалитету образовног система (111. од 148 места) и доступности тренинг услуга.

Развој алата за предвиђање потреба тржишта рада, прилагођавање, праћење и евалуација програма образовања је предуслов да систем образовања може да одговори на потребе тржишта рада.

Како би се ускладиле понуда и тражња за радном снагом и смањила стопа незапослености у земљи, потребно је предузети неопходне мере у оквиру следећих приоритета:

П1 Предвиђања на националном, регионалном и локалном нивоу и усклађивање образовног садржаја са потребама привреде

- унапређење механизма за предвиђање и праћење потреба привреде, заснованих на анкетама и испитивању запослених и послодаваца и раду секторских радних група, у којима учествују представници привреде;
- усклађивање мреже стручних школа и понуде образовних програма (профила) и студијских програма са потребама привреде;
- у наставне процесе укључити, у што већој мери, практичан рад и радну праксу, како би млади на тржиште рада изашли са већ применљивим знањима;
- укључивање послодаваца у процес програмирања, развоја и реализације програма средњег стручног и високог образовања;
- Усклађивање уписне политике за вискошколске студије са приоритетима у привреди и реформисање систем финансирања високог образовања у складу са спровођењем овакве политике.

П2. Повећање компетенција незапослених лица стицањем знања и вештина:

- Развој и спровођење система кратких обука, који подразумева сарадњу ресорних министарстава у утврђивању законодавне регулативе и развоју институција надлежних за успостављање система акредитације и сертификације знања и вештина стечених на овим обукама;
- Преквалификација и доквалификација незапослених лица ради повећања могућности за запошљавање;

2. Димензија: Увођење образовања за предузетништво у образовни систем земље (формално образовање)

Европска унија је препознала смисао за иницијативу и предузетништво као једну од осам кључних компетенција за доживотно учење. Ова кључна компетенција односи се на развој способности да се идеја претвори у меру и подразумева развој ставова (иновативност, преузимање ризика, креативност), знања (планирање и управљање предузећем) и вештина (комуникација, способност за рад у тиму и тд.) код младих. Увођењем образовања за предузетништво у образовни систем земље повећава се број младих који се током живота одлучују да покрену своје пословање али се, истовремено, код свих полазника развијају особине корисне за будуће послодавце, које повећавају њихову запошљивост.

Образовање за предузетништво није интегрисано у систем формалног образовања у Републици Србији, од основног, преко средњег, високог до нивоа докторских студија. Међутим, у великом броју средњих школа и на појединим факултетима, покренути су пројекти ученичког предузетништва, често уз подршку донатора. Међу најзначајнијим пројектима и иницијативама које се тренутно спроводе у Србији издвајају се: "Реформа средњег стручног образовања и усавршавања у Србији",

"Достигнућа младих"- пројекат ученичког предузетништва, програм "Омладинско предузетништво", пројекат "Центар југоисточне Европе за предузетничко образовање" итд.

Неопходно је да се образовање за предузетништво уведе кроз садржаје наставних предмета, као и кроз посебне предмете.

П1. Увођење предузетништва, као кључне компетенције, на све нивое образовног система земље

- Увођење предузетништва у образовни систем кроз друге постојеће предмете и кроз увођење предузетништва као посебног наставног садржаја у одређене средње стручне школе и на одређеним, пре свега, техничким факултетима;

П2. образовање наставника

Један од главних предуслова за системско увођење предузетничког образовања у образовни систем земље јесте образовање и оспособљавање наставника да то спроведу. Наставници имају кључну улогу у развоју младих са вештинама креативности и иновативности јер су они њихови ментори који треба да им пренесу не само класична знања већ и способност да размишљају и раде на креативан и иновативан начин.

И поред спровођења одређених пројеката и иницијатива кроз које се обучавају наставници, у Србији постоји недостатак адекватног наставног кадра који би се укључио у процес развоја предузетничког образовања међу младима и сходно томе неопходно је и предузети конкретне мере и активности.

- Даљи развој програма и спровођење обука за постојеће наставнике у области предузетничког образовања, како би се исти оспособили за спровођење наставних и ваннаставних активности у овој области;
- Увођење садржаја у вези са предузетничким образовањем на факултете који образују наставнички кадар;

3. Димензија: Развој знања и вештина

Паралелно са процесом развоја формалног предузетничког образовања, неопходно је спроводити и процес развоја неформалног образовања, које подразумева спровођење обука како код младих, потенцијалних предузетника тако и код постојећих предузетника, запослених и менаџера компанија, којима су потребна додатна знања и вештине у свом пословању. Сталне промене и изазови у пословном окружењу иницирају потребу за перманентним усавршавањем радне снаге.

У Србији је присутан став да стварање, раст и развој малих предузећа више зависи од спољних фактора него од знања, које се у развијеним земљама истиче као приоритет, тако да се не користе у довољној мери могућности за додатним усавршавањем.

У Србији се тренутно спроводе одређени програми обука како за оне који желе да започну сопствени посао, тако и за постојеће предузетнике, запослене и менаџере предузећа. Ове обуке реализују: приватни сектор, Национална служба за запошљавање,

Национална агенција за регионални развој са мрежом АРРА, различита удружења и такође Привредна комора Србије.

Тренутну понуду обука и пословних услуга у Србији неопходно је унапредити и, у вези са наведеним, предлаже се следеће:

П1. Подршка развоју пословања младих и потенцијалних предузетника

- развој система обука за младе и потенцијалне предузетнике;
- унапређење информисаности младих и потенцијалних предузетника о постојећим обукама и могућностима за запошљавање;
- унапређење активних мера за запошљавање и реформа просвете са циљем подстицања предузетништва.

П2 Даљи развој обука за постојеће предузетнике, запослене и руководиоце предузећа

- Повећање квалитета, доступности и обима обука које се пружају постојећим предузетницима, запосленим и менаџерима компанија;
- Развој система акредитације пружаоца обука и програма обука;
- Већа информисаност јавности о постојећим обукама;
- Развој капацитета институција које пружају обуке;
- Редовно спровођење и објављивање резултата анализе потреба за обукама за утврђивање стварних потреба лица за одређеним обукама и израда и спровођење адекватног програма обука;
- Успостављање система за признавање неформалног учења и искуственог знања у складу с посебним прописима и критеријумима;

П3. Унапређење пружања пословних услуга за МСПП

- Повећање квалитета, доступности и обима пословних услуга које се пружају постојећим предузетницима, запосленим и менаџерима компанија;
- Развој система акредитације пружаоца пословних услуга;
- Развој капацитета институција које пружају пословне услуге;

СТУБ IV – ПОДРШКА ЗА РАЗВОЈ ИНОВАЦИЈА

Иновација је свако технолошко или нетехнолошко унапређење које ствара додатну вредност. Европска унија своју дугорочну конкурентност заснива управо на знању и иновацијама, а издвајања за истраживање, развој и иновације су велика. У финансијском перспективи 2007-2013 у Оквирном програму 7 на располагању је било 40 милијарди ЕУР за истраживања и развоја, док је кроз Оквирни програма за конкурентност и иновативност (ЦИП) било доступно 3,6 милијарди ЕУР. За наредну финансијску перспективу (2014-2020), ЕУ је планирала још већа средства.

Привреду Републике Србије и даље одликује низак степен иновативности. Према резултатима истраживања Европске уније под називом Ранг листа иновативне

уније (*Innovation Union Scoreboard*) за 2013. годину, Србија се сврстава у трећу групу земаља које представљају умерене иноваторе, са иновационим учинком који је знатно испод просека ЕУ. Индекс иновативности, као просек 27 земаља ЕУ за 2012. годину износи 53,9, док за Србију износи 28,2.

МСПП у Србији не препознају довољно значај иновација за унапређење пословања и недовољно улажу у њих. Тек свако седмо предузеће спроводи иновативне активности, а свако четрнаесто остварује иновативну сарадњу са другим привредним субјектима или институцијама.

У претходном периоду започета је реализација различитих мера усмерених на повезивање науке и привреде, попут активности на реорганизацији научно-технолошких института, оснивања центара за трансфер технологија и мреже технолошких брокера. Оснивањем и почетком рада Фонда за иновациону делатност значајно је унапређена подршка високотехнолошким младим предузећима. Настављена је и реализација програма за спровођење заједничких иновативних пројеката привреде и представника научно-истраживачких организација, као и такмичења и других активности које промовишу иновације. Подршку јачању иновационог система и промоцији иновација у претходном периоду пружили су и пројекти финансирани из средстава ИПА и других донатора, а кроз учешће Србије у програмима ЕУ у овој области створене су веће могућности за финансирање иновативних пројеката.

Међутим, једна од највећих слабости на пољу развоја иновативности су слабе везе између научно-истраживачких институција и МСПП. МСПП на научно-истраживачке институције не гледају као на потенцијалне партнере, док истраживачи у МСПП не препознају своју циљну групу и сматрају да у привреди не постоји значајна тражња за новим технолошким решењима. Зато је, уз повећање улагања у науку, важно успоставити везе и сарадњу привреде и научно-истраживачких институција, усмерити научно-истраживачке институције да свој рад у што већој мери прилагоде потребама привреде и подићи свест привредника о значају иновација за унапређење њихове конкурентности.

У последњих десет година у Србији је остварен значајан напредак у развоју институционалне инфраструктуре за подстицање МСПП. Заокруживање процеса је постигнуто успостављањем институција на централном нивоу које су, по угледу на земље ЕУ, главни спроводиоци политике развоја МСПП у Србији. То је пре свега Национална агенција за регионални развој (НАРР) са мрежом акредитованих регионалних развојних агенција која својим активностима нефинансијске и финансијске подршке директно подстиче развој МСПП сектора. Поред агенције, подршку финансирању МСПП сектора пружају Агенција за осигурање и финансирање извоза РС (АОФИ) и Фонд за иновациону делатност.

Међутим, за развој сектора МСПП од великог је значаја и развој пословне инфраструктуре и то: пословних инкубатора, индустријских паркова/зона и технолошких паркова.

Пословна инфраструктура се као важан инструмент развоја конкурентног сектора МСП, помиње у разним развојним документима, али не постоји стратешки и законски оквир који уређује њен развој. Финансирање изградње и рада пословне инфраструктуре, до сада је углавном било засновано на ад хок принципу и то из средстава Националног инвестиционог плана, билатералних донација, зајмова и кредита међународних финансијских институција и сл.

Индустријске зоне, паркови и пословни инкубатори су као важан стуб политике регионалног развоја препознати и од стране Министарства регионалног развоја и локалне самоуправе које је до сада покренуло бројне иницијативе у овој области.

Као подршку за идентификацију, формулацију и будуће финансирање јавних општинских инвестиционих пројеката, укључујући и успостављање индустријских зона, технолошких и индустријских паркова и пословних инкубатора, Стална конференција градова и општина је успоставила и референтну базу ових пројеката - СЛАП.

Са друге стране, Закон о иновационој делатности препознаје пословно – технолошке инкубаторе и научно - технолошке паркове као организације за пружање инфраструктурне подршке иновационој делатности, па се као такве могу уписати у Регистар субјеката иновационе делатности који води Министарство просвете, науке и технолошког развоја.

Такође, кроз Стратегију научног и технолошког развоја РС, предвиђене су инвестиције у инфраструктуру Србије у домену науке и технологије па је за те потребе Република Србија обезбедила зајам Европске инвестиционе банке из кога је финансирано неколико пројеката, а међу најважнијим и оснивање четири научно – технолошка парка (Београд, Ниш, Нови Сад и Крагујевац).

Иако подаци о пословној инфраструктури у Републици Србији нису систематизовани односно не постоји јединствени регистар, кроз секундарне изворе се може утврдити постојање 92 индустријске зоне и парка, као и 23 пословна инкубатора². СИЕПА такође води и базу инвестиционих локација у Републици Србији које су на располагању како домаћим, тако и страним инвеститорима.

У оквиру Регистра привредних друштава за инфраструктурну подршку иновационој делатности који води Министарство просвете, науке и технолошког развоја, регистрована су три научно – технолошка парка и четири пословно – технолошка инкубатора.

1. Димензија: Јачање иновативности у МСПП

Слаб ниво иновативности српских предузећа огледа се у малом обиму технолошких иновација и слабој сарадњи науке и привреде. Нетехнолошке иновације, које се односе на унапређење организације и маркетинга, напредно коришћење информативно-комуникационих технологија и сл., такође су у недовољној мери засупљене у предузећима. Високоиновативна предузећа, попут новооснованих високотехнолошких предузећа у области информационо-комуникационе технологије и креативних индустрија, недовољно су подржане.

Посебне димензије иновативности, гледано у ширем контексту, односе се на подршку развоју креативних индустрија, као и еко-иновације односно претварање изазова заштите животне средине у пословну шансу. Унапређење енергетске ефикасности, као саставни део бриге о животној средини, постао је важан захтев савременог пословања.

У наредном периоду, веома је важно изградити и ојачати капацитете иновационог система земље у целини који ће на ефикасан начин омогућити повезивање науке и привреде и пружити подршку високоиновативним МСПП, омогућити веће коришћење средстава из програма ЕУ расположивих за ове намене и подстаћи предузећа да иновативно размишљају. Такође, потребно је пружити подршку за еко-иновације и унапређење енергетске ефикасности МСПП, као и развој креативних индустрија, као посебног вида иновативних предузећа.

---

² Извор: Анализа стања пословне инфраструктуре у Републици Србији – Драгиша Мијачић, 2011. година

П1: Заокружити изградњу, ојачати капацитет и значајно унапредити функционалност националног иновационог система

П2: Унапредити подршку за високоиновативна предузећа, еко-иновације и унапређење енергетске ефикасности

П3: Пружити подршку за боље коришћење средстава из програма ЕУ Хоризонт 2020 за истраживање, развој и иновације

П4: Ојачати свест предузећа о значају иновативности за њихову конкурентност

2. Димензија: Развој и унапређење пословне инфраструктуре за подршку предузетништву и иновацијама

Имајући у виду значај развоја пословне инфраструктуре за регионални развој, Министарско регионалног развоја и локалне самоуправе израдило је пројектно решење за Катастар пословне инфраструктуре у Србији у сарадњи са Републичким геодетским заводом. У наредном периоду неопходно је успоставити системски приступ даљем уређењу ове материје и развоју пословне инфраструктуре са јасно идентификованим критеријумима и увести праћење рада и евалуацију ефеката које она има на привредни раст, привлачење инвестиција, иновације и повећање броја малих и средњих предузећа. Такође, потребно је развити моделе за оснивање и рад пословне инфраструктуре засноване на јавно - приватном и међуопштинском партнерству.

Један од неопходних елемената развоја привреде засноване на знању јесте и развој и јачање пословне иновационе инфраструктуре. У том смислу, научно - технолошки паркови и технолошки инкубатори представљају важне моделе подстицања развоја високоиновативних МСПП, трансфера технологије и знања из академских у привредне оквире и комерцијализације резултата научних истраживања. Развој оваквих облика пословне инфраструктуре је посебно важан имајући у виду да се у Извештају о глобалној конкурентности Светског економског форума, Република Србија налази на 66. месту када је реч о квалитету научно истраживачких институција, али и на 127. месту када су у питању улагања приватног сектора у истраживање и развој.

Поред пословно - технолошких инкубатора и научно - технолошких паркова који су намењени технолошким и иновативним МСП и могу успешно функционисати само у близини универзитетских градова са развијеним научно - истраживачким капацитетима, за потребе привлачења инвестиција и локалног економског развоја у мањим срединама потребно је развити друге моделе пословне инфраструктуре.

За привлачење нових инвестиција неопходно је обезбедити уређено и инфраструктурно опремљено земљиште у индустријским зонама. За подстицање предузетништва у локалним срединама користан инструмент могу бити пословни инкубатори јасно профилисани и усмерени на циљне групе од посебног значаја за ту средину (млади, повратници у родна места, креативне индустрије, сектор информационих технологија итд.).

П1: Системски приступ развоју пословне инфраструктуре;

П2: Развој пословне инфраструктуре намењене иновативним МСПП;

П3: Развој пословне инфраструктуре за потребе регионалног и локалног економског развоја.

СТУБ V УНАПРЕЂЕЊЕ ПРИСТУПА НОВИМ ТРЖИШТИМА

Овим стубом обухваћене су мере које се односе на повећање броја извозника, обима извоза и квалитета извозних производа МСПП, подршку за повезивање извозника као и подршку приликом идентификације потенцијалних тржишта за пласирање производа/услуга, излазак и опстанак на истим.

Повећање извоза има вишеструки значај за домаћу привреду. Раст извоза последично доводи до повећања продуктивности, привредног раста и националног дохотка и смањивања незапослености. У том контексту, раст извоза и излазак српских предузећа на нова тржишта представља, поред унапређења производње, иновација, конкурентности и раста запошљавања, један од приоритета Владе РС у наредном периоду.

Повећањем конкурентности домаћих предузећа неопходно је остварити три паралелна извозна циља. Прво, повећати обим извоза, друго, унапредити структуру извоза и треће, повећати њихово учешће у снабдевању великих домаћих привредних система тј. заменити њихов увоз сировина и репроматеријала.

Извоз је нарочито важан ако се има у виду величина домаћег тржишта, које не може у потпуности да одговори на потребе развоја домаћих предузећа.

Спољнотрговински биланс Републике Србије је и даље неповољан, али посматрано у петогодишњем периоду 2008. – 2012. година, као што може да се види у табели испод, дефицит је значајно смањен. Смањење дефицита у 2012. години у односу на 2008. годину је значајно и поред блажег пада у односу на 2010. годину. Покривеност увоза извозом такође расте и на крају 2012. године износила је 59,78%. Учешће извоза у БДП у 2012. години износи 15%, што сврстава Србију на 71. место од 148 земаља према Извештају о глобалној конкурентности Светског економског форума.

	2008	2009	2010	2011	2012
Извоз	7428.8	5961.3	7393.4	8,441.40	8,836.70
Увоз	16478.1	11504.7	12622.0	14,250.00	14,782.30
Дефицит	-9,049.30	-5,543.40	-5,228.60	-5,808.60	-5,945.60
Покривеност увоза извозом (%)	45.08%	51.82%	58.58%	59.24%	59.78%

Извор: Републички завод за статистику

Табела 3 Спољнотрговински биланс Републике Србије (у мил. ЕУР)

Секторска структура извоза српске привреде и даље је неповољна уз доминацију производа ниже фазе прераде (сиrovина и полупроизвода). Према Извештају о глобалној конкурентности Светског економског форума Србија заузима 122. место према ширини ланца вредности, односно степену финализације производа, а према софистицираности производног процеса 130. место од 148 земаља.

Према географској структури српски извоз је сконцентрисан највећим делом на чланице ЕУ (више од половине укупне размене). Најзначајнији спољнотрговински партнери у извозу су: Немачка, Италија, Босна и Херцеговина, Румунија и Црна Гора. Главни спољнотрговински партнери на страни увоза су: Руска Федерација, Немачка, Италија, Кина и, према подацима из 2012. године, Мађарска. Највећи дефицит у размени потиче из Руске федерације, услед високе увозне зависности српске привреде (увоз нафте и гаса), а највећи суфицит остварујемо са Црном Гором и Босном и Херцеговином.

Билатерални и мултилатерални трговински споразуми које Република Србија има са ЕУ, потписницама ЦЕФТА, Русијом, Турском, ЕФТА и другим земљама, представљају значајан потенцијал за српске извознике. Што се тиче САД, ту је на снази Општи систем преференцијала. Ту су и економије у развоју – Индија (са којом спољнотрговинска размена РС бележи константан раст од 2006. године), Бразил (са којим је могуће унапређење сарадње у области хемијских и фармацеутских производа, аутомобилској индустрији, ИКТ), као и друге земље Заједнице независних држава.

Поред ниског степена производне концентрације и ресурсно-интензивног извоза, у извоз Србије преовлађује учешће неколико великих производних система (ФИАТ/ФАС, НИС, Хемофарм, ваљонице бакра и алуминијума, Горење, Тигар...) услед мале вредности извоза.

Присутна је и значајна корелација између извоза и увоза, па су тако највећи извозници уједно и највећи увозници. Оваквим релацијама тешко је смањити спољнотрговински дефицит, па је супституција увоза развојем мреже добављача са домаћег тржишта важан циљ који треба реализовати у наредном периоду.

1. Димензија: Подршка МСПП за излазак на нова тржишта

Без обзира на потенцијал који страна тржишта доносе МСПП, при изласку на та тржишта она се сусрећу са различитим препрекама које обухватају недостатак информација о тржиштима, проналажење потенцијалних купаца и одговарајућих партнера. Поред тога, суочени су и са сложенијим проблемима као што је усаглашавање са страним правом (нпр. обавезујућа правила уговорног права, царинске процедуре, технички прописи и стандарди). МСПП, за разлику од великих компанија, обично не располажу унутрашњим капацитетима (стручним и финансијским) за превазилажење ових препрека. Мере у оквиру ове димензије треба да МСПП извозницима и потенцијалним извозницима обезбеде квалитетну подршку, приближе извозне процедуре и олакшају техничку припрему извоза.

П1 Унапређење доступности и квалитета расположивих информација о страним (приоритетним) тржиштима

П2 Унапређење знања извозника и пружање стручне подршке

П3 Успостављање контаката с потенцијалним пословним партнерима

2. Димензија: Укључивање МСПП у ланце добављача и пословно удруживање

У свим развијеним привредама неопходан услов раста и развоја МСПП је постојање великих предузећа, која укључују МСПП у своје ланце вредности и тиме им обезбеђују сигурно тржиште за њихове производе. Подаци Извештаја о глобалној конкурентности Светског економског форума за 2013. – 2014. годину показују да простора за унапређење има још много, јер се према показатељу квалитета домаћих добављача Србија налази на 117. месту од укупно 148 процењиваних земаља. Узимајући у обзир све проблеме домаће прерађивачке индустрије, потребно је подстицати улагања у нову технологију и развој нових производа веће додатне вредности, који задовољавају европске и међународне стандарде, с циљем јачања конкурентне позиције предузећа. Потребно је уложити напоре да велика предузећа, извозници, успоставе сарадњу са домаћим МСПП, којима са друге стране треба пружити подршку у разумевању захтева великих предузећа и повећању видљивости на тржишту као потенцијалним добављачима.

Сем тога, неопходно је и подстицање удруживања МСПП, јер они за самосталан наступ на великим тржиштима често немају довољно сопствених капацитета.

П1 Поддршка за заједнички наступ на страним тржиштима

П2 Повезивање предузећа унутар ланца вредности

3. Димензија: Супституција увоза

Анализом структуре увоза Републике Србије, може се запазити да се велики број увозних производа већ производи у Србији или да постоје потенцијали за њихову производњу. Циљ подстицајних мера је повећање конкурентности извозних предузећа и њихових производа са већим учешћем домаћег репроматеријала и компоненти у производу, уз уважавање економске исплативости и не угрожавајући тржишну конкуренцију, као и проширење производне структуре домаћих произвођача.

П1. Развити подстицајне мере са циљем развоја извозних производа заснованих на иновацијама и знању

П2. Поддршка МСПП да унапреде квалитет производа и производних процеса

4. Димензија: Превазилажење техничких препрека у трговини

Примена захтевних техничких прописа може представљати техничке препреке трговини које отежавају извоз домаћих производа али истовремено и убрзано постаје обавеза и на домаћем тржишту. Република Србија је последњих година значајно напредовала у преузимању и примени европских прописа и стандарда, а у наредном периоду неопходно је заокружити овај процес. Паралелно с тим, веома је важно на јасан и разумљив начин приближити привредницима специфичне захтеве ових техничких прописа који се морају испунити како за стављање производа на домаће тржиште, тако и на међународна тржишта. Истовремено ради ефикасне примене техничких прописа и стандарда, неопходно је јачати институционални оквир инфраструктуре квалитета (ИСС; АТС; ДМДМ и тела за оцењивање усаглашености) како би се обезбедило ефикасно пружање потребних услуга испитивања, еталонирања, контролисања и сертификације, уз стварање услова да домаће исправе о усаглашености буду признате на иностраним тржиштима.

П1 Усклађивање са техничким прописима и стандардима Европске уније

П2 Унапређење система инфраструктуре квалитета кроз утврђивање и реализацију Плана развоја инфраструктуре квалитета у Републици Србији у периоду 2014-2020 године

П3 Подизање свести МСПП о значају усаглашавања производа са захтевима техничких прописа и стандарда као и подршка за постизање те усаглашености

СТУБ VI ЈАЧАЊЕ ЖЕНСКОГ ПРЕДУЗЕТНИШТВА И ПРЕДУЗЕТНИШТВА МЛАДИХ

У Републици Србији не постоји стратегија која се непосредно и искључиво односи на развој предузетништва жена. На значај предузетништва жена јасно се указује у: Националној стратегији за побољшање положаја жена и унапређење родне равноправности 2009-2015, Националном акционом плану за побољшање положаја

жена и унапређење родне равноправности 2010-2015 и Националној стратегији запошљавања. Законски, институционални и стратешки оквири су постављени, али кључни проблем представља недовољна интегрисаност родне перспективе односно доследно и ефективно спровођење закона, прописа и стратегија.

Жене предузетнице чине четвртину укупног броја привредника у Србији, а присутан је и тренд повећања броја жена на челним функцијама предузећа у Србији. Ипак, статистички подаци указују на изразито слабо искоришћен економски потенцијал жена у Србији. Само 38.1% жена радног узраста (15-64) било је запослено у априлу 2013. године, у односу на 53.6% мушкараца. Међу запосленим женама тек 15,6% обавља самостални посао, док то чини 30.5% запослених мушкараца.

У Србији се жене одлучују за отварање предузећа већином из нужде, и суочавају се са бројним потешкоћама код оснивања и вођења пословања. Иако је већина ових тешкоћа заједничка за оба пола, у многим случајевима оне имају посебан утицај на жене предузетнице – условљене су избором сектора, родном дискриминацијом и постојањем стереотипа, недовољно развијеном и нефлексибилном бригом о деци, тешкоћама у усклађивању породичних и пословних обавеза или разлике у односу жена и мушкараца према предузетништву. Жене поседују и мање некретнина регистрованих на своје име, што им отежава добијање кредита услед недостатка средстава обезбеђења.

Будући да представљају мањину у пословном свету од суштинског значаја је обезбеђење неопходне подршке женама у свим фазама пословања – од започињања посла, управљања, раста и развоја. Европска унија кроз Акт о малим предузећима наглашава да је женско предузетништво политички приоритет, и бројним активностима се жене подстичу да започну своје бизнисе или јачају постојеће, кроз нпр. менторске шеме. Влада Републике Србије последњих година све више ставља акценат на женско предузетништво и настоји да омогући добро пословно окружење за развој женског предузетништва у Србији.

Млади имају неповољан положај на тржишту рада, који одликује ниска стопа активности и стопа незапослености младих која је далеко виша од просечне стопе незапослености радно активног становништва. Већина младих је дугорочно незапослена, а веома је висок и прилив младих на тржиште рада који први пут траже запослење. Сразмерно велики број младих укључен је у неформално тржиште рада, а само 11% опредељују се за samozapošljavanje. Међутим, ипак би се могло закључити да су млади заинтересовани за развијање сопственог пословања, с обзиром да је велики број похађао обуке за предузетнике у организацији Националне агенције за регионални развој.

Поред недостатка професионалног искуства и стручне праксе, које може да буде отежавајућа околност приликом доношења одлуке за отпочињање пословања, млади се суочавају и са проблемом неразвијених предузетничких вештина, што је резултат непостојања адекватних образовних програма у средњим школама и на универзитетима, који би подстицали развијање предузетништва код младих.

Уз унапређење стања у систему образовања и већу подршку, предузетништво младих могло би значајније да се развије и ублажи проблем високе стопе незапослености код младих и омогући искоришћење иновационог потенцијала који млади поседују.

Имајући у виду да се један део мере потребних за унапређење предузетништва младих пре свега односе на развој предузетничког духа и вештина, оне су обједињене са сродним мерама у оквиру стуба 3.

1. Димензија: Успостављање система редовног и упоредивог праћења предузетништва жена и младих

Без конкретних података о женском предузетништву и предузетништва младих се тешко може аргументовано говорити о будућим мерама подршке. Квалитетна статистика нужна је при изради анализа које ће послужити као подлога за ефикасно и адекватно профилисање програма подршке, као и за праћење ефекта мера преко промена стања и трендова у предузетништву жена и младих.

Захваљујући редовном праћењу сектора МСПП, као и усклађивању пословних статистика са статистикама Евростат на располагању је већи спектар могућности праћења предузетништва. Међутим, доступни подаци често нису родно осетљиви те не омогућују увиде у родне разлике у предузетништву, нити у специфичности предузетништва жена и младих. Потребно је расположиве статистичке податке учинити родно осетљивим и створити услове за редовно праћење предузетништва посебно за жене и младе,.

П1. Приликом регистрације привредних субјекта у АПР успоставити везу између матичног броја, пола и година

П2. Ускладити методологију праћења женског предузетништва и младих предузетника по узору и препорукама ОЕЦД и стандардима Евростата

П3. Увести редовно извештавање о женском предузетништву и предузетништву младих у оквиру годишњег Извештаја о МСПП који објављује Национална агенција за регионални развој и Министарство привреде.

2. Димензија: Политика и инструменти за подршку женском предузетништву

У последњих неколико година, министарство надлежно за област привреде са мрежом институција за подршку предузетништва реализовало је различите пројекте са циљем стварања институционалног оквира за подршку развоју малих и средњих предузећа, као и различите врсте финансијске и нефинансијске подршке широм Србије. Међутим, већина ових мера није у довољној мери родно осетљива, односно прилагођена потребама жена предузетница те је неопходно редефинисање постојећих и израда нових мера подршке за развој женског предузетништва.

Од посебног значаја је омогућити лакши приступ изворима финансирања за жене предузетнице кроз повољне кредитне линије, гаранције и алтернативне изворе финансирања женских предузетника.

Неопходна је подржати женско предузетништво кроз развој услуга обука, менторства и других облика стручне подршке предузетница.

П1. Укључити подршку женском предузетништву, приликом израде стратегија и програма у области МСПП

П2. Увести где је то могуће примену обавезних квота код разних облика подршке МСПП

П3. Увести посебне програме подршке за МСПП намењене искључиво за жене (нпр. гаранцијске шеме, програми менторства за жене, итд.)

П4. Подизање свести кључних доносиоца одлука на свим нивоима о значају родне перспективе

3. Димензија: Промоција, примери добре праксе, умрежавање, успостављање дијалога

У Србији делује више националних и локалних удружења које окупљају жене предузетнице, заступају њихове интересе, реализују обуке и спроводе пројекте подршке. Важна улога поменутих удружења је информисање и развој мреже пословних контаката чланица. Канцеларије за младе и удружења која се баве питањима младих активни су у спровођењу обука и обавештавању младих о могућностима за samozapošljavanje.

Неопходно је организовати промотивне активности ради промене традиционалног виђења улоге и положаја жена у друштву али и промовисати искуства жена које су успешни примери у циљу подстицања потенцијалних предузетница. Такође, потребно је промовисати успешне примере младих предузетника, који могу да подстакну младе да покрену сопствено пословање.

П1. Успоставити стални дијалог са представницима удружења, форума, и асоцијација предузетница и младих. У процесу афирмације и подстицања женског и предузетништва младих потребно је створити јако партнерство владиног и невладиног сектора. Унаредити улогу пословних удружења -потписати уговоре о сарадњи (поуздана и реална база података)

П2. Подршка развоју и реализацији програма удружења пословних жена

П3. Промоција предузетништва жена и младих кроз успешне примере (нпр. наставити са програмима амбасадора женског предузетништва).